

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete
Examensarbete 15 hp, Termin 6
Höstterminen 2025

Vårdmarknadens orättvisor

En kvalitativ litteraturöversikt om
missförhållanden på HVB-hem

The injustices of the care market
a qualitative literature review about
misconduct in HVB-homes

Handledare:
Urban Karlsson

Författare:
Sofie Forsström

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för socialt
Examensarbete, 15 hp
Termin 6, HT -25
Författare: Sofie Forsström
Handledare: Urban Karlsson
Vårdmarknadens orättvisor
The injustices of the care
market

Sammanfattning

HVB-hemmen ansvarar för att den dagliga omsorgen av barn och unga som placerats där. Den placerande socialtjänsten har tillsammans med HVB-hemmet ett ansvar för att främja en positiv utveckling för dessa barn och unga genom stöd och skydd. Trots omfattande bestämmelser gällande vård och skydd av barn och unga, fungerar många av Sveriges HVB-hem illa. Genom en kvalitativ litteraturstudie har olika förklaringsmodeller tagits fram för att besvara studiens huvudsakliga fråga om varför missförhållanden på HVB-hem är fortsatt förekommande trots den omfattande rapporteringen av fenomenet. Studiens resultat visar att HVB-hemmen i Sverige är en komplex verksamhet där organisatoriska faktorer, marknadsorientering, juridik och social miljö samspelar. Detta samspel försvåras när olika logiker konkurrerar med varandra och det återfinns strukturella brister i flera nivåer.

Sökord/Nyckelord
HVB, Organisation, Marknad, Juridik, Politik

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Problemformulering	4
Syfte och frågeställningar	5
Bakgrund	5
Vad är ett HVB-hem?.....	5
Statens offentliga utredningar och SOU 2025:84	6
Teori	7
Funktionell dumhet	7
Systemteori	8
Metod och analys.....	9
Metod	9
Analys	10
Urval.....	10
Litteratursökning.....	11
Etisk diskussion	11
Metoddiskussion.....	12
Resultat.....	13
Sårbara ungdomar	13
Maktskifte	14
New Public Management.....	14
Marknad.....	15
Barnvårdsutredningarna på marknaden	15
Granskning och marknad	16
IVO:s uppdrag.....	17
Lagstiftning	17
Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	18
Socialtjänstlag	18
Socialtjänstförordningen	19
Lex Sarah.....	19
Analys	20
Behandling kontra kontroll	20
Privatiseringens motstånd.....	21
Marknadens dilemman.....	21
När logiker krockar	22
Tillsynens tillkortakommanden	23
Vaga begrepp och tolkningsutrymme	23
Diskussion	24
Avslutande reflektion	25
Referenser	27

Inledning

Den vård som bedrivs på HVB-hem är ofta ett objekt för kritik, inte minst i media (Sallnäs, 2019). Samhället har krävt bättre insyn och systematiska uppföljningar av HVB-hemmen. Det har i närtid uppdagats allvarliga missförhållanden inom den svenska institutionsvården för barn och unga i Sverige. I Vanvårdsutredningen (SOU 2011:61) framkom att insynen i verksamheterna hade fungerat mycket dåligt. Det går att dra paralleller till institutionsvård i andra länder där forskning konstaterat att när institutionsvården fungerar dåligt så utgör detta en direkt riskmiljö (Colton, 2002). Missförhållanden i samhällsvård är inte ett problem från det förflutna. Missförhållanden och övergrepp har förekommit inom den svenska sociala barnvården i 100 år (Barnombudsmannen, 2019). I Uppgörelseutredningen (SOU 2011:9) uppskattas det att ungefär en procent av de unga som blivit placerade mellan åren 2008 och 2009 har blivit utsatta för allvarliga missförhållanden (Sallnäs, 2019). Den här procenten handlar om kända fall av allvarliga missförhållanden i form av övergrepp och grov försummelse. De exakta siffrorna är dock osäkra men det föreligger säkerligen ett större mörkertal. I en granskning av 177 HVB-hem från SVT år 2023 framgick allvarliga missförhållanden där barn och ungdomar vittnade om otrygghet, våld, droger och gängkriminalitet (Grill et al., 2023). Inspektionen för vård och omsorg (IVO) konstaterade år 2024 missförhållanden i form av våld, hot, övergrepp och droger på vart fjärde HVB-hem som granskats (IVO, 2024a). Brister kunde konstateras i hälften av alla granskade HVB-hem. Tillsynsmyndigheten IVOs samlade rapport över tillsynen år 2024 visade på omfattande brister och problem på Sveriges HVB-hem (IVO, 2024b). I rapporten framkom incidenter med koppling till fysiskt och psykiskt våld, övergrepp, hot och kränkningar. Det framkom incidenter där unga utsatt varandra för olika typer av våld och kränkningar. Men det uppdagades även fall där personal hade utsatt barn och unga för olika former av övergrepp och kränkningar. Ett stort antal HVB-hem visade sig dessutom sakna rutiner kring förebyggande av våld, övergrepp och hot.

IVO har också uppmärksammat ett ökande problem av välfärdsbrottslighet inom vård och omsorg. Antalet oseriösa aktörer har ökat och deras brottsupplägg är alltmer avancerad, vilket gör dem svårare att upptäcka (IVO, 2024b). År 2024 rapporterar SVT om hur kommuner har betalat ut 200 miljoner kronor till HVB-verksamheter med kopplingar till gängkriminalitet (Dragic & Sima, 2024). Flera av hemmen som pekats ut för att ha kopplingar till gängkriminalitet har tidigare fått kritik från IVO. När detta uppdagades gav dåvarande socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönvall ett uttalande om att de berörda HVB-hemmen skulle stängas (Long, 2025). Detta granskades av SVT som fann att samtliga bolag hade kvar tillstånd och placerade barn, något som inte kunde förklaras av dåvarande socialtjänstminister.

Problemformulering

Decentraliseringen av statsmakten, privatiseringar och de senaste decenniernas ständiga organisatoriska förändringar har präglat utförandet av socialtjänstens uppdrag (Dellgran & Höjer, 2005). Utvecklingen kan sägas ha inneburit en spridning av både makt och ansvar som kan tyckas komplex. Vissa politiska teoretiker hävdar att staten har förlorat sin centrala position i samhället (Andersson, 1994). Detta i takt med att sociala, politiska och ekonomiska institutioner har blivit större och alltmer komplexa. Idag har myndigheter och andra samhällsinstitutioner fått en mer dominerande roll i samhället. En stor del av den politiska aktiviteten sker idag inom våra myndigheter och samhällsinstitutioner. I det moderna välfärdsystemet handlar politik till stor del om organisation. Den offentliga sektorns organisationsformer får en central roll när politiken blir organisation. I modern tid är det svårt att skilja på förvaltning och politik. Detta kan förklaras genom att den offentliga

förvaltningen, dess organisation och beslutsfattande i allra högsta grad handlar om politiska frågor. Sveriges komplexa relation mellan politik och förvaltning kan innebära en otydlighet om vart den politiska makten ligger i praktiken.

Denna otydlighet blir framträdande i diskussionen om varför missförhållanden på Sveriges HVB-hem fortsätter, trots den skarpa kritik som riktats mot dem i flera år. Kritiserade HVB-hem fortsätter att bedriva vård av barn och unga trots allvarliga brister (Grill et al., 2024). Brister i verksamhetens styrning utmanar säkerheten och kvalitén av vården (IVO, 2024b). Den statliga regleringen av HVB-verksamheter har beskrivits som svag och utan central planering (Lundström & Shanks, 2021). Regeringen har sedan 2023 arbetat med åtgärder för att stärka kvalitén på Sveriges HVB-verksamheter (Regeringskansliet, 2024). I juni 2025 lämnades utredningen om HVB för barn och unga sitt betänkande till regeringen med förslag på en trygg, säker och ändamålsenlig vård (Regeringskansliet, 2025). Trots tidigare insatser och lagändringar som syftat till förbättringar har stora brister inom svensk social barnavård kvarstått (Barnombudsmannen, 2019). Att utveckla ny praxis och kunskap tar tid. Barn och unga med en lagstadgad rätt till trygga uppväxtförhållanden kan hinna växa ur den sociala barnavården innan en förändring sker.

En djupare förståelse för situationen på HVB-hemmen kan uppnås genom att undersöka verksamhetens organisatoriska faktorer, juridiska och politiska förutsättningar samt sociala sammanhang. Genom att förstå verksamhetens struktur kan uppmärksamhet riktas mot eventuella brister och ge förklaringar till varför det finns allvarliga brister i denna del av den sociala barnavården. Vidare är en djupare förståelse för verksamhetens struktur en viktig förutsättning för förbättring och förändring.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna kartläggande litteraturoversikt är att undersöka varför missförhållanden på Sveriges HVB-hem är fortsatt förekommande trots den omfattande rapporteringen av fenomenet.

Frågeställningar:

- Varför återfinns allvarliga brister på Sveriges HVB-verksamheter?
- Vilka faktorer har inflytande över processerna på och omkring HVB-verksamheterna?
- Vart ligger makten och ansvaret för HVB-verksamheterna?

Bakgrund

Vad är ett HVB-hem?

Hem för vård eller boende (HVB) är en verksamhet som bedrivs enligt 26 kap. 1 § 1 socialtjänstlagen (2025:400) (SoL). På ett HVB-hem kan barn och unga placeras antingen enligt SoL vilket är en frivillig insats, eller enligt Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) (LVU) vilket innebär tvång. Varje år placeras omkring 6000 barn och unga i åldrarna 0 till 20 år på ett HVB-hem i Sverige (Socialstyrelsen, 2025). De barn och unga som placeras på HVB-hem har generellt ett stort behov av vård och behandling. Hjälpbehovet hos dessa barn och ungdomar ofta brett och komplext. HVB är en institution för heldygnsvård, detta innebär att personal som kan ge vård eller behandling ska finnas på plats under dygnets

alla timmar. Ett HVB-hem ska inte enbart vara ett boende. Den behandling eller vård som ska tillhandahållas av personalen ska vara av social eller psykosocial karaktär och ske inom ramarna för socialtjänsten. En vistelse på ett HVB ska ske under en begränsad tidsperiod och utgå från bestämda målsättningar (IVO, 2025a). Verksamheten ska ha individanpassade insatser som ska syfta till att positiv förändring och en förbättrad livssituation. De ställda kraven som finns på insatserna utgår ifrån verksamhetens målgrupp och inriktning.

Statens offentliga utredningar och SOU 2025:84

Statens offentliga utredningar är en del i den svenska lagstiftningsprocessen (Norén Bretzer, 2021). Innan regeringen lägger fram förslag till lagändringar tillsätts en utredningskommitté som får i uppdrag att utreda en viss fråga. Utredningskommittén ska belysa ett problem, analysera olika handlingsalternativ och komma med förslag till lösningar på sagda problem. När utredningen är klar sammanställs slutsatserna i ett skriftligt utlåtande och publiceras i serien Statens offentliga utredningar (SOU). Därefter inleds en remissrunda där olika departement får sammanställa sina synpunkter. När tiden för att inkomma med remisser utgått ska det avgöras om utredningen ska beredas vidare för eventuella lagändringar.

I mitten på 2025 publicerades SOU 2025:84, "Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård". Utredningens syfte har varit att utreda en ökad differentiering av vården på HVB-hem och att utreda införandet av särskilda befogenheter vid HVB för barn och unga (SOU 2025:84). Detta för att säkerställa att trygg och säker vård genom att stärka HVB som en del av vårdkedjan. Utredningen innehåller förslag på en mer individbaserad vård och nya placeringsformer för barn och unga upp till 20 år. Förslaget innebär en ny typ av institutionsvård som ska heta Hem för barn och unga. Hemmen för barn och unga föreslås differentieras i tre kategorier, hem för barn och föräldrar, generella hem för barn och unga och slutligen specialiserade hem för barn och unga. Ett hem för barn och unga ska enbart få bestå av tre enheter med högst sex barn eller unga per enhet. Det ska finnas ett åldersintervall på max tre år mellan de som är placerade på samma enhet. Syftet med dessa förslag är att minska risken med att blanda barn och unga med olika behov. Barn och unga som utredningen har pratat med uppgav att rädsla för äldre personer med dåliga beteenden påverkade de yngre på ett negativt sätt.

Uppdraget har även omfattat förslag om att införa särskilda befogenheter för verksamheten när det kommer till begränsningar av vistelse utanför hemmet, begränsningar av elektronisk kommunikation, urinprover, visitationer av bostadsrum och omhändertagande av otillåtna föremål (SOU 2025:84). Beslut om sådana åtgärder föreslås föregås av någon typ av misstanke, eller om det finns uppenbara hinder för utförandet av vården. När ett sådant beslut tas ska föreståndare erbjuda samtal där information om varför en sådan åtgärd tagits framkommer, den unge ska ges möjlighet att framföra sin syn på saken och ges möjligheten att överklaga beslut. För att reglera dessa särskilda bestämmelser vill utredningen se en ny lag, lagen med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga. Det nya lagförslaget ska kunna omfatta barn och unga som placerats både enligt SoL och LVU. Av lagen ska det tydligt framgå att dess åtgärder ska stå i rimlig proportion till syftet med åtgärderna.

Utredningen konstaterar bristen av lagstöd och regler kring vad för typ av hjälp och stöd som ska erbjudas till barn och unga (SOU 2025:84). De föreslår lagkrav för professionell hjälp under dygnets alla timmar. Detta inkluderar förslag på lagstadgat stöd för att bland annat bearbeta omsorgsbrist och trauma samt stöd i sociala relationer och i skolgång. Detta syftar till att öka känslan av en meningsfull placering. Vidare anser utredningen att det behövs en

striktare reglering av den granskning och tillsyn som redan existerar. Tillsynen ska ha högre frekvens och inkludera de nya lagförslagen.

I skrivande stund är utredningen i remisstadiet där myndigheter, kommuner, regioner och barnrättsorganisationer får tycka till om förslagen. Om regeringen går vidare med att genomföra förslagen om lagändringar ska riksdagen besluta om detta. Lagändring är tidskrävande process. Prognosen är att utredningens ändringar skulle kunna börja gälla från och med februari 2027. Utredningen har kommit fram till att det finns stora brister i vården på HVB-hem och gör bedömningen att samhället behöver reformera den institutionsvård som erbjuds barn och unga genom en rad nya bestämmelser, något som kommer kräva ekonomisk satsning av staten.

Teori

Funktionell dumhet

Organisationers framgångar och misslyckanden kan med fördel förstås genom det Alvesson och Spicer (2018) benämner som funktionell dumhet. Den funktionella dumheten är avsaknaden av förmågan eller en motvilja till att använda sin fulla reflexiva och kognitiva kapacitet, om inte på begränsade och försiktiga sätt. Den som drabbats av funktionell dumhet tenderar att minska sin tankebredd och utför sina arbetsuppgifter utan att reflektera över syfte. Moderna organisationer uppmuntrar ofta till funktionell dumhet. Den funktionella dumheten handlar inte nödvändigtvis om faktiskt dumhet. Faktum är det ofta är smarta personer med hög utbildning, högt IQ och högt EQ som faller offer för den funktionella dumheten. Kärnan i all den funktionella dumheten handlar om att inte vara ifrågasättande till det du gör, att inte reflektera över antaganden eller agerande och att inte överväga konsekvenser eller det större syftet med handlandet. Frånvarande reflektionsförmåga kan ta sig uttryck genom att vi ser regler, rutiner och normer som helt naturliga även när dessa är tveksamma. En regel måste följas även om ingen vet varför. Alvesson och Spicer (2018) hävdar att inom organisationer ska frågor om *varför* helst undvikas eller avfärdas med hänvisning till någon i högre ställning. Den funktionella dumheten för även med sig ett kortsiktigt tänkande där fokuset läggs på tekniska frågor om effektivitet i stället för att fundera över vilka konsekvenser en praxis kan komma att få. Alvesson och Spicer (2018) lyfter fram moral, kognition, motivation och känslor som viktiga aspekter för att förstå den funktionella dumheten. När någon eller flera av dessa aspekter saknas är vi mer benägna att falla offer för den funktionella dumheten. Om du saknar den kognitiva förmågan och ett engagemang är det mer sannolikt att du inte kommer att ställa frågor eller ägna tid till att reflektera. Om känslor tar över kontrollen kan du istället fastna i snäva tankebanor. Dessa olika aspekter samspelar med varandra och är ett recept för funktionell dumhet.

Alvesson och Spicer (2018) menar att vi lever i ett samhälle som högst värderar intellekt och att vi lätt förblindas av fina titlar och akademiska poäng. Organisationer och människorna som jobbar där vill få sig själv att framstå som kunniga, unika och innovativa. Ett stort antal organisationer utger sig för att söka efter välutbildade personer med reflektionsförmåga och en vilja att lära. Alvesson och Spicer (2018) hävdar att verkligheten visar att disciplin, entusiasm, ordning och lojalitet är det som egentligen eftersöks. Organisationers funktionella dumhet har emellertid resulterat i mer administrativt arbete och en ökning av olika policys som tenderar att gå i baklås när de möter verkligheten. Något som istället kan hämma organisationer i det långa loppet. Alvesson och Spicer (2018) argumenterar för att en bidragande faktor till den funktionella dumheten inom organisationer är den nästintill paniska rädslan för att framstå som dum eller avvikande. Rädslan för att framstå som dum återfinns

inte minst hos chefer och andra ledare som ägnar mycket av sin tid åt att förverkliga sig själv som ledare genom ledarskapsidéer som inte alltid klingar väl med verkligheten. Alvesson och Spicer (2018) är av åsikten att det i samhället finns en utbredd bild av chefer och ledare som nästan övermänskliga, en bild de själva gärna vill upprätthålla. Detta genom att sopa tillkortakommanden under mattan och bortförklara tillkortakommanden genom att skylla på omständigheter eller genom att skylla på någon annan. Alvesson och Spicer (2018) menar att ledare som främjar den funktionella dumheten ser resultat, dumhet är bekvämt för både chefer och anställda. Dumhet främjar paradoxalt nog både positiva och negativa effekter för en organisation. Den optimism som följer får jobbet gjort, minskar konflikter och skapar anställda som känner sig engagerade. Den kortsiktiga friden är på så sätt bevarad men på lång sikt fortsätts problem att läggas på hög. Problemen kan bli så pass stora att de är näst intill omöjliga att lösa och förtroendet för organisationen bland anställda och utomstående kan raseras. Alvesson och Spicer (2018) menar vidare att en organisation med stark fixering vid ledarskap, formella strukturer och standardisering kan verka förnuftig. Fixering av framgång och att lösa problem på kort sikt innebär en befrielse från att reflektera kring slutsatser och konsekvenser. Människan blir lätt enkelspårig i sitt sätt att tänka. Frågan om hur en organisation kan leva upp till en policy blir styrande, huruvida policyn faktiskt är värdefull blir oviktigt. Metoder och intellektuella ramverk blandas ihop med verkligheten tills det blir svårt att se bortom dem och det blir svårt att utmana modellens gränser. Rädslan blir bränsle för den funktionella dumheten.

Ibland kan det vara svårt att svara på frågan om vad en verksamhets verkliga mål är (Alvesson & Spicer, 2018). Något som betyder att reella mål inte alltid är lika viktiga som intrycket verksamheten utstrålar. Detta går att se genom verksamheters ökade fokus på vision och värdegrunder. Dessa visioner och värdegrunder är ofta bestående av tomma ord som inte överensstämmer med verkligheten. Genom att uppmuntra offentligt anställda att använda så lite tid som möjligt till att reflektera kring konsekvenser av policys, kan politiker och ledning istället få anställda att blint följa och leverera reformer. Tänkandet utlokaliseras till lagar, policys, byråkrati, värdegrunder, flockmentalitet och standardiserade metoder som klingar elegant. I landet mellan det som görs och sägs är det stor skillnad på vackra ord och praktik. Alvesson och Spicer (2018) påpekar att det existerar det fler regelverk än någonsin inom de flesta organisationer. Arbetslivet präglas av strikta regler och policys. Strikta regelverk kan främja en tanklöshet. Ett resultat av ett arbetsliv utformat av regler, formalia och policys är den ökade granskningen. Regler och granskning är förnuftigt i sig, men ett allt för stort omfång av regelverk kan skifta fokus från kärnverksamheten och det centrala blir istället att försäkra sig om att allt är formellt korrekt. Konsten att säga rätt sak för att framstå som bra utan att utföra centrala arbetsuppgifter har bemästrats genom den funktionella dumheten. Alvesson och Spicers (2018) resonemang går att applicera på offentlig verksamhet. Inom den offentliga verksamheten kan noggrann regelföljning minimera risken för skam om något blir fel. Om något ändå blir fel sprids skulden ut i flera led. Ökad kontroll och granskning inom offentlig verksamhet kan även innebära att allt för stora resurser läggs på att granskande myndigheter ska kontrollera organisationers formella struktur istället för att fokusera på situationsanpassat tänkande kring förbättrad praktik och resultat.

Systemteori

Systemteori kan förstås som ett synsätt där individer och grupper befinner sig i sammanhang av större system (Engdahl & Larsson, 2025). Människan ingår i ett flertal olika system på olika nivåer. Dessa system definieras och analyseras på olika nivåer för att skapa förståelse för människan på individnivå eller genom ett större samhällsperspektiv. Det systemteoretiska perspektivet utmärks av att förändringar i en del av ett system direkt påverkar andra system

och delsystem. Delarna är beroende av varandra (Andersson, 1994). Systemteorin fokuserar på samspelet och det mänskliga beteendet inom och mellan dessa system (Engdahl & Larsson, 2025). Interaktionerna som sker inom och mellan systemen är centralt för en förståelse om hur en helhet fungerar. Systemteori kan användas för att förstå organisationers komplexitet (Andersson, 1994). Inom organisationer existerar flera olika system och delsystem med olika funktioner som samspelar med varandra.

Systemteorin lägger vikt vid begrepp som jämvikt och balans (Öquist, 2018). Modern systemteori motsäger tidigare idéer om att rubbningar i jämvikten och balansen är destruktivt för organisationer. De moderna systemteoretikerna menar att ett visst kaos skapar förnyelse och långsiktig överlevnad, särskilt när omvärlden är instabil. Om organisationer allt för tidigt söker efter balansen när störningar uppstår finns det en risk för att flexibiliteten minskar och sårbarheten ökar. Om organisationer ständigt söker efter snabba lösningar på problem kan detta leda till en oförmåga att hantera kriser och problem på ett konstruktivt sätt.

Organisationer med målsättning om ökad trygghet och balans kommer succesivt att implementera mer rutiner och byråkrati (Andersson, 1994). För mycket byråkrati inom en organisation medför ineffektivitet i relation till samhällets krav och villkor. Detta skapar en instabilitet mellan systemens interna och externa förhållanden. Systemteorin beskriver hur organisationer är öppna system som är beroende av interaktion och utbyte med externa system. För att ett internt system som en organisation ska fungera måste det finnas en enhetlighet och gemensamma mål (Öquist, 2018). När detta inte finns uppstår det problem. För organisationer kan det innebära svårigheter i att lösa problem, inkonsekvens, stagnation i utveckling och splittring inom systemet. En splittring inom systemet kan förhöja instabiliteten mellan systemens externa och interna förhållanden. En sådan instabilitet mellan systemen kan handla om hur en organisations grundläggande värderingar krockar med exempelvis marknadens villkor.

Metod och analys

Metod

Arbetets utgångspunkt var att undersöka varför missförhållanden på Sveriges HVB-hem är fortsatt förekommande trots omfattande kritik från såväl personal, media, samhället, anhöriga och de barn och unga som har vistats där. För att nå denna förståelse genomfördes en kartläggande litteraturöversikt med kvalitativ ansats.

Litteraturöversikt som metod innebär ett sökande av litteratur som senare granskas och sammanställs (Fridberg, 2023). Kartläggande litteraturöversikt valdes som metod eftersom den kan skapa en överblick av ett kunskapsområde, ett fenomen eller ett problem. Metoden innebär en mer utforskande ansats och ett mer flexibelt arbetssätt än den systematiska litteraturöversikten (Folkhälsomyndigheten, 2017). Den kartläggande litteraturöversikten ger större möjlighet till att besvara breda frågeställningar och frågor av mer brådskande karaktär. Detta eftersom metodstegen är färre och friare. Metodvalet möjliggör för mer flexibilitet när det kommer till systematik, val av studerat material och litteratursökning (Forsberg & Wengström, 2016; Folkhälsomyndigheten, 2017). Detta har tillåtit en mer omfattande informationssökning som har inkluderat flera olika källor.

En kvalitativ ansats valdes eftersom arbetet syftar till att undersöka bakomliggande förklaringsmodeller till ett samhällsproblem. Kvalitativ forskning skapar förutsättningar för

bredare och djupare beskrivningar av sociala fenomen, förhållanden och praktiker (Alvesson & Deetz, 2022). Den kvalitativa forskningen kan även skapa en djupare förståelse för samhällsproblematik och dess sammanhang (Bryman et al., 2025). Ansatsen bidrar till ett helhetsperspektiv som är av relevans för studien.

Studien innehåller även inslag av kritisk samhällsvetenskaplig metod. En kritisk samhällsvetenskaplig metod avser att med kritiska ögon undersöka sociala institutioner och praktiker (Alvesson & Deetz 2022). Den kritiska samhällsvetenskapen intresserar sig för hur mäktiga aktörers handlande eller icke handlande bidrar till en social verklighet som är till fördel för vissa särintressen och till nackdel för andra. Det kritiska angreppssättet syftar till att ifrågasätta etablerade sanningar.

Analys

Det lästa materialet som ligger till grund för studiens resultat och analys har genomgått en abduktiv tematisk analys. En tematisk analys innebär att författaren identifierar teman i ett material och analyserar materialet utifrån dessa teman (Barman & Weurlander, 2024). En tematisk analys utgår ifrån olika synsätt som grundar sig i teori (deduktivt), empiri(induktivt) eller en kombination av de båda (abduktivt). Ett abduktivt synsätt innebär att teori och empiri kombineras på ett sådant sätt att förståelsen för ett fenomen gradvis ökar under arbetets gång. Det abduktiva synsättet innebär att teori, förkunskap och empiri tillsammans formar analysens slutsatser (Fejes & Thornberg, 2019).

Genom att söka samt läsa material om HVB-hem och missförhållanden i intuitionsvård identifierades ett antal återkommande ord och fraser som kunde relateras till det valda syftet. De återkommande orden/fraserna var *marknad, organisatoriska hinder, new public management, makt, tillsyn/granskning* och *lagstiftning*. Dessa frekvent återkommande ord/fraser i det lästa materialet användes för att bilda studiens teman. Bryman et al. (2025) menar att ord och frasers återkommande frekvens utgör en central del av tematisk analys som kan användas för att förstå innebörden av ett material. Valda teorier har varit till hjälp och har fungerat som en lins i bearbetningsprocessen. De identifierade temana har bearbetats och gradvis bidragit till en ökad förståelse för det undersökta fenomenet. Bearbetningen och den ökade förståelsen har i sin tur lett till att nya teman har identifierats. Under arbetes gång har teman gradvis har förfinats så att de tydligt kunnat besvara studiens frågeställningar. Studiens identifierade teman har utgjort formningen av resultat- och analysdelens rubriker.

Urval

Genom en initial litteratursökning hade teman börjat växa fram, dessa teman färgade såväl sökord som inklusions- och exklusionskriterier.

Studien har sitt primära fokus på HVB-hem med målgruppen barn och unga med psykosocial problematik i behov av vårdande eller behandlande insatser. Material om HVB-hem för vuxna och ensamkommande barn har exkluderats på grund av skillnader i vårdens utformning, syfte och den placerades stödbehov. Studien fokuserar på förklaringsmodeller från sent 70-tal till nutid. Denna avgränsning var nödvändig på grund av studiens tidsram. Studiens fokus är strukturella och organisatoriska förklaringsmodeller till varför missförhållanden är fortsatt förekommande, vilket har inneburit att material om olika behandlingsmetoder på HVB-hemmen har exkluderats.

För att en artikel skulle inkluderas i studien fanns ett krav på att den skulle vara peer-reviewed, alltså vetenskapligt granskad av andra forskare. Vidare inklusionskrav var att artikeln skulle ha ett fokus som relaterade till HVB-hem, den skulle innehålla information om privatisering, marknad, organisatoriska faktorer, statsmakt och/eller socialtjänst. Eftersom HVB-hem är en svensk företeelse har endast en internationell artikel om institutionsvård för ungdomar från Storbritannien använts ”*Factors associated with abuse in residential child care institutions*”. Denna inkluderades eftersom artikeln gav ett perspektiv på institutionsvård för ungdomar som kunde appliceras i en svensk kontext.

Litteratursökning

Litteratursökningen i databaserna SocIndex och Scopus resulterade i få sökträffar. Sökningar gjordes på engelska eftersom det genererade i fler träffar. Sökord som användes var *Organization, institutional care of children, social services, New Public Management, institutional abuse, care market* och *Sweden*. Söksträngarna varierades, kombinerades och booleska operatörer användes för att effektivt hitta studier som ansågs relevant för syftet. Trots variation var det ofta samma artiklar som dök upp vid varje unik sökning. Genom litteratursökningen i databaserna SocIndex och Scopus valdes fyra artiklar ut. ”*Big Business in a Thin Market: Understanding the Privatization of Residential Care for Children and Youth in Sweden*”, ”*Stability and change in the field of residential care for children. On ownership structure, treatment ideas and institutional logics*”, ”*Factors associated with abuse in residential child care institutions*” och ”*Att arbeta åt staten, kapitalet eller civilsamhället: - Om föreståndare vid HVB för barn och unga.*”

På grund av att litteratursökningen i databaserna SocIndex och Scopus resulterade i få sökträffar har majoriteten av denna studies innehåll hittas genom snöbollssökningar. Snöbollssökning är en metod där du söker igenom referenslistor från redan valda artiklar för att hitta liknande och ytterligare relevant material (Högskolan Väst, 2025). I sökandet av böcker har Umeå universitetsbiblioteks sökfunktion använts. De böcker som har använts är skrivna av väletablerade forskare. Inklusionskriterier och exklusionskriterierna har varit samma för allt inhämtat material bortsett från peer-reviewed kravet. Vidare handlar mycket av det som sker på och omkring HVB-hemmen om lagstiftning, i och med detta har information inhämtats från de lagtexter som reglerar HVB-hem.

Etisk diskussion

Etiska överväganden och riktlinjer en betydande roll för forskningens kvalitet (Vetenskapsrådet, 2024). I den framtagna ALLEA-kodexen framhålls vikten av forskares egna ansvar att upprätthålla en god forskningssed. Kodexen utgår från grundprinciperna tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar. Eftersom detta är en kartläggande litteraturöversikt har extra vikt lagts vid begreppen tillförlitlighet och ärlighet. Tillförlitligheten syftar till att säkerställa forskningens kvalitet, kvalitén avspeglas i en studies metod, analys och nyttjande av resurser. Ärlighet handlar om att utveckla, granska och framhålla forskning på ett sätt som är fullständigt, rättvist och objektivt.

Tillförlitlighet: Studiens hänsyn till kravet om tillförlitlighet återfinns i dess metodval, analysval, metoddiskussion och i arbetets teoretiska koppling. Valet av att i studien använda sig av ett flertal olika källor har inneburit att det empiriska materialitet genomgått en eftertänksam tolkning. Trots detta kvarstår en risk för ett selektivt urval.

Ärlighet: Denna studie förnekar inte inslag av subjektivitet, under forskningsprocessen har metodval och det kritiska angreppssättet haft en inverkan på studiens resultat. All samhällsforskning är till viss del ett resultat av forskarens egna erfarenheter, förkunskaper och omvärld (Alvesson & Deetz, 2022). Forskarens inre lämnar sin prägel genom språkbruk och slutligen det resultat som producerats. Den kritiska forskningen problematiserar föreställningen om att forskningens språk är neutralt. Traditionella föreställningar om språket är knutet till en ideal föreställning om en forskningsprocess som utvecklar en kunskap om en social verklighet genom metoder som maximerar objektivitet och minimerar subjektivitet. Alvesson och Deetz (2022) menar att en växande andel forskare hävdar att denna bild av objektivitet/subjektivitet är vilseledande och att det vid närmare granskning blir svårt att hävda objektivitetens centrala betydelse för forskningen.

Metoddiskussion

Denna studies val av metod grundar sig i att snöbollssökningar och informationssökande i böcker generade mer matnyttig information i relation till syftet än vad sökningar i databaser och läsandet av vetenskapliga artiklar gjorde. Ytterligare motivering till valet av metod var att processerna som sker på och omkring HVB-hemmen är starkt sammankopplad med politik och juridik. Således varvades informationssökandet mellan böcker, vetenskapliga artiklar och juridiska källor. Förkännedom om de lagtexter som är centrala för socialt arbete var användbart i detta moment. Valet att använda flera olika källor kan bli på bekostnad av studiens systematik och spårbarhet.

Ett brett förhållningsätt i relation till metod innebär att särskilda tekniker och procedurer inte alltid är det centrala i forskningen, utan det centrala blir i stället det sätt som forskaren utforskar och närmar sig ämnet (Alvesson & Deetz, 2022). Metoden kan ses som en reflekterande verksamhet där det empiriska materialet genom viss systematik blir omsorgsfullt tolkad och teoretiska, politiska och etiska frågor blir av central vikt. Likt beskrivningen av Alvesson och Deetz, (2022) anammar denna studie ett brett förhållningssätt där bristen av en rigid systematik inte nödvändigtvis innebär att studiens innehåll är att förkasta. Bland forskare råder olika meningar om huruvida en studie som saknar den systematiska kvalitetsbedömningar av lästa artiklar kan upprätthålla en godtycklig vetenskaplig standard (Forsberg & Wengström, 2016). Forskare av denna åsikt menar att litteraturstudier som baseras på böcker medför svagheter. De främsta svagheter som kritikerna brukar benämna är risken för ett selektivt urval som stödjer den egna ståndpunkten och risken för felaktiga slutsatser, även känt som konformationsbias. Barman och Weurlander (2024) påpekar att valet av tematisk analys också kommer med risk för ett selektivt urval eftersom författarens egna förkunskaper om ämnet tillsammans med valda teorier kan ha en inverkan på hur teman definieras och analyseras.

Intervju som metod valdes bort eftersom det inte passade syftet om att undersöka varför misshållanden på HVB-hem är fortsatt förekommande trots den omfattande rapporteringen av fenomenet. Att intervjua personal vid HVB skulle innebära att problemen sågs från deras perspektiv och risken för att arbetet skulle bli ett försvarstal från deras håll ansågs som överhängande. Bryman et al. (2025) beskriver social önskvärdhet som en risk vid intervjuer. Detta handlar om hur respondenternas svar tenderar att filtreras genom deras uppfattning om vad som är önskvärt. Respondenter ger ibland svar som kan anses vara socialt önskvärda. I kärnan av denna studie finns de barn och unga som svikits av ett samhälle som utlovat en god och rättssäker vård. Det ansågs därför mer lämpligt att välja en metod där svaren inte färgats av personal. Den valda metoden kan istället synliggöra olika förklaringsmodeller till varför situationen ser ut som den gör och ge en djupare förståelse samt bidra till en bredare

diskussion kring möjlighet till förändring.

Denna studies syfte har inneburit att positiva och skyddande aspekter av HVB-hem inte lyfts fram. All forskning medför en risk för begränsningar i en helhets förståelse (Alvesson & Deetz, 2022). Att utveckla en viss kunskap medför att forskaren förbiser aspekter som inte är i fokus för den aktuella forskningens ramar. Detta förbiseende kan i kritisk forskning ske på bekostnad av förmågan att lyfta positiva aspekter av sociala institutioner. När vikten ligger i att ifrågasätta traditionella föreställningar och antaganden kan det innebära tendenser till ensidighet. Trots brister medför forskning med kritiska ställningstaganden ett viktigt syfte. Ett kritiskt synsätt kan identifiera, analysera och utmana den sociala verklighet som vi befinner oss i.

Resultat

Sårbara ungdomar

Placerade barn och unga tillhör en särskilt sårbar grupp i samhället (Göteborgsregionen, 2023). De löper större risk för missbruk, suicid, kriminalitet, fysisk och psykisk ohälsa. Denna grupp av barn och unga har ofta vuxit upp i familjer med bristande resurser (Sjöblom, 2019). Hem präglade av ekonomisk utsatthet, missbruk, psykisk sjukdom, kriminalitet eller försummelse.

Omsorgsbrist är en av de vanligaste orsaker till att barn placeras innan tonåren, medan egna beteendeproblem är en vanlig anledning till att tonåringar placeras (Sjöblom, 2019). En placering utanför det egna hemmet är en mycket ingripande insats som syftar till att skydda och hjälpa barn och unga (Andersson & Sallnäs, 2019). Men paradoxalt nog kvarstår risken för fortsatt utsatthet när barn och unga placerats. Detta till följd av brister och försummelse från den sociala barnvården. Vidare är den som blir föremål för socialtjänstens insatser i risk för att bli ytterligare utpekad och stigmatiserad av samhället.

Ungdomars beteendeproblematik är inte sällan ett resultat av att ha vuxit upp i familjer med bristande resurser (Sjöblom, 2019). Av de som omhändertags av socialtjänsten är ungdomar mellan 13 och 18 år överrepresenterade. Dessa ungdomar blir ofta stämplade som struliga eller problematiska. Historiskt sett är synen på hur vi förhåller oss till begrepp som ungdom i relation till problem inte helt okomplicerad. Med tiden har två synsätt blivit dominerande och det är synen på dessa unga som ”offer” eller ”förövare”. Samhällets syn på dessa ungdomar som ”offer” eller ”förövare” blir central i fråga om vilka insatser som erbjuds. De som ser dessa ungdomar som ”offer” tenderar att förespråka hjälp, skydd, frihet och frivillighet i relation till behandlingsinsatser. De som ser ungdomarna som ”förövare” tenderar att vilja hålla ungdomarna ansvariga för deras handlande och förespråkar straff och kontroll som en del av behandlingen. Diskussion om ”offer” eller ”förövare” i relation till behandlingsform har pågått under hela 1900-talet och fortsätter än idag. Samhället idag har en ökad tendens till att se dessa ungdomar som ”förövare” som bör kontrolleras och straffas. Ökade tendenser till att se dessa ungdomar som ”förövare” kan innebära ett ytterligare lager av sårbarhet som i sin tur förhöjer risken för utanförskap. Samhällets attityder har stor betydelse för de placerade barnen (Colton, 2002). Stigmatisering av denna grupp ökar den allmänna likgiltigheten inför de missförhållanden som fortsätter förekomma på intuitionerna där dessa ungdomar ska vårdas.

Maktskifte

Institutionsvården i Sverige har genomgått stora förändringar sedan 80-talet (Lundström et al., 2020). Från att nästan all nästan all institutionsvård tillhörde den offentliga sektorn i slutet på 70-talet till att nya reformer öppnade upp för privatägda institutioner. Skiftet i ägarstrukturerna kan ses som en direkt konsekvens av institutionell förändring. Under 70 och 80-talet kritiserades den offentliga sektorn för att vara ineffektiv och kostsam. Den byråkrati som styrde den offentliga sektorn ansågs vara överdriven och ett hinder för organisationer (Meagher et al., 2016). Svaret på kritiken var implementationen av marknadsorienterade strategier och reformer som byggde på kostnadseffektivitet (Lundström et al., 2020).

Det fanns en enighet bland ekonomer att den offentliga sektorn hade en negativ inverkan på samhällsekonomin (Hugemark, 1994). I debatten om välfärdssektorns organisation strävade ekonomerna efter att uppnå auktoritet och tolkningsföreträde på området. Resultat blev att aktörer med andra tolkningar än ekonomernas stängdes ut ifrån debatten.

Välfärdsprofessionella förlorade deras tolkningsföreträde i debatten och ekonomernas diskurs kring effektiviseringen tog sig in i politiken med kraft. En ny typ av välfärdsmodell som tog avstamp i den marknadsprofessionella diskursen kom att förespråkas. Socialtjänstreformen som infördes i början av 80-talet är en produkt av dessa förändringar. Med socialtjänstreformen kom en samlad lagstiftning för hela socialtjänsten och begreppet hem för vård och boende (HVB) myntades (Giselsson et al., 2021).

Vidare innefattade socialtjänstreformen horisontella och vertikala förändringar av statens makt över barnomsorgen och speciellt över den institutionella barnomsorgen (Meagher et al., 2016). Den horisontella förändringen syftade till att öppna upp för nya former av vård och aktörer inom fältet. Den vertikala förändringen syftade till att bortta den centrala statsmakten från fältet. En decentralisering av makt skedde, där ansvaret för institutionsvården förflyttades från stat och landsting till kommunerna (Giselsson et al., 2021). Under 90-talet decentraliserades även finansiellt ansvar över från den centrala makten över till kommunalnivå, detta innebar att kommunerna nu hade det finansiella ansvaret för det som idag kallas för HVB-hem.

New Public Management

Det succesiva införandet av förvaltningspolitiska principer brukar gå under namnet New Public Management (NPM) (Johansson et al., 2023). Begreppet NPM myntades under 90-talet av Christopher Hood och har kommit att ha en stor betydelse för arbetet inom den offentliga sektorn. NPM bygger på en idé om att den offentliga sektorn blir mer effektiv om styr- och ledningsinstrument från det privata näringslivet implementeras. Även om den offentliga sektorn sett förändringar i form av liknande reformer sedan 70-talet innebar införandet av NPM ytterligare dimensioner i den offentliga sektorns paradigmskifte.

Grunderna för NPM handlar om en nedbrytning av förvaltning och fördelning av ansvar mellan olika chefer (Johansson, 2023). Tanken är att självstyrande ansvarsenheter ökar styrbarheten för verksamhet i stort samt att en fördelning av personligt ansvar och handlingsutrymme för chefer främjar ansvarsutkrävande. Vidare ligger ett stort fokus på effektivisering och resursfördelning. Genom att applicera managementmetoder från den privata sektorn på den offentliga sektorn skulle verksamhetens effektivitet öka. Dessutom adderas standardiserade mätmetoder för att mäta sagda effektivitet inom verksamheten. Den ökade betoningen av resultatstyrning och disciplin skulle i sin tur spara in både tid och pengar.

NPM och dess strukturella förändringar av verksamheter inom den offentliga sektorn står i kontrast mot tidigare antaganden om att offentliga verksamheter skiljer sig från privata och därför måste styras och organiseras på olika sätt (Sallnäs & Wiklund, 2018). Verksamheter som utövar makt över enskilda medborgare, myndighetsutövning, får endast utövas av offentliga organ. Vad som kan anses vara myndighetsutövning är inte alltid självklart. I och med den ökade privatiseringen tillsattes utredningen *Socialtjänst på entreprenad* under 90-talet. Här fastslogs det delar inom individ- och familjeomsorgen hade goda förutsättningar. Utredningen kom fram till att det endast var beslutet i en barnavårdsutredning som kunde betraktas som myndighetsutövning. Själva utförandet av insatserna kunde däremot genomföras av privata aktörer. Denna slutsats möttes av motstånd och prövades av dåvarande länsrätten där slutsatsen överklagades. Denna överklagan drogs därefter tillbaka och frågan har inte prövats sen dess. De förändringar som skedde under 80 och 90-talet banade vägen för dagens vinstdrivande aktörer (Giselsson et al., 2021). Det har under det senaste årtiondet skett en tydlig tendens till ägarkoncentration där större företag och vårdkoncerner dominerar marknaden (Sallnäs 2019). Idag utgör de privata vinstdrivande aktörerna en majoritet på HVB-marknaden (Giselsson et al., 2021).

Marknad

HVB-fältet idag kan beskrivas som en marknad (Sallnäs, 2005; Lundström et al., 2020). Kommuner köper in tjänster av privata och offentliga aktörer. (Lundström et al., 2020). Det är alltså kommunerna som är kunder. På marknaden konkurrerar HVB-hemmen med deras innehåll, priser och kvalitet (Forkby & Höjer, 2018). De allra flesta kommuner idag använder sig utav upphandlingar av institutionsvården, där de sluter avtal med de leverantörer som anses bäst kunna tillgodose kommunens behov. I upphandlingarna tas även hänsyn till pris. En upphandling leder till ett ramavtal över vilka leverantörer som kan väljas av socialtjänsten.

Privatiseringen har inneburit förändringar i HVB-hemmens behandlingsutbud (Sallnäs, 2019). Tidigare var det allt vanligare med HVB-hem som befann sig i ett mellanland av institutionsvård och familjehemsvård, vars syfte var att efterlikna ett riktigt hem. Nu har denna typ av vård minskat drastiskt i sitt omfång och ersatts av HVB-hem med en tydligare behandlingsprofil. Denna förändring är en direkt konsekvens av den ökande trenden av evidensbaserade metoder inom socialt arbete (Lundström & Shanks, 2021). De allra flesta HVB-hemmen på marknaden idag följer denna trend genom att i sin profil beskriva de olika typer av evidensbaserade metoder som de erbjuder (Sallnäs, 2019). Aktörerna på HVB-hemmen har således en möjlighet att utforma sina tjänster efter trender och behov som kommunerna just nu efterfrågar. Detta kan sägas utforma inskränkningar och skiljaktigheter från det som är marknadens grundläggande idéer (Sallnäs, 2005). Den relation mellan kommunerna och HVB-hemmen som tidigare utgått från tillit har numera övergått till kontroll (Giselsson et al., 2021). Kvalitet och kontroll har blivit centrala frågor för HVB-hemmen (Sallnäs & Wiklund, 2023).

Barnavårdsutredningarna på marknaden

Den sociala barnavården organiseras inom verksamheter där majoriteten anställda har en socionomutbildning (Forkby & Höjer, 2018). Detta är en yrkesgrupp som i sin professionella logik ska sträva efter ett handlingsutrymme där beslut baseras på socialarbetarens kunskaper. Det finns flera styrlogiker som kan sägas påverka det dagliga arbetet inom barnavården. Marknadsstyrningen har det primära fokuset på relationen mellan köpare och säljare. Den byråkratiska kontrollen utgår från de regler och riktlinjer som socialarbetaren måste förhålla sig till. Den professionella kontrollen utgår från den egna kunskapen och etiken hos

yrkesgruppen. Det finns en förhoppning om att flera logiker inom en organisation ska kunna mötas i harmoni och förenas, detta eftersom varje logik har mer eller mindre betydelse i en utrednings olika faser. Vidare är det av vikt att de beslutsprocesser som ligger bakom en placering utanför hemmet uppfattas som rationella av allmänheten. Utredningen av socialtjänsten är det viktigaste dokumentet i den beslutande processen. Av utredningen ska en ingående bild av den unges behov och situation framgå. I utredningen ska även berörda parter få komma till tals. Utredningarna som berör placeringar utanför det egna hemmet blir även ett underlag för de beslut som vanligen fattas av den politiskt tillsatta nämnden.

Trots detta förekommer det fall där barn och ungdomar placeras på HVB-hem utan en grundlig föregående bedömning av deras individuella behov och omständigheter (IVO, 2024b). När beslut om placering har fattats kan utredningen ses som en uppdragshandling i relation mellan socialarbetare och tänkta utförare av vården (Forkby & Höjer, 2018). Uppdraget blir en vägledning i processen av att hitta en vårdgivare som erbjuder den vård som den unge är i behov utav. Valet av vård kräver rationalitet. Målet med insatsen ska vara tydligt, det ska finnas en tydlig koppling mellan mål och vald behandling som kan följas tills att målet med behandlingen är uppnådd. Avsaknad av en grundlig föregående bedömning och utredning om barn och ungas individuella behov är en allvarlig brist i vårdkedjan.

Granskning och marknad

Regelbunden tillsyn innebär att det högst troligt är svårare för HVB-hem att systematiskt bedriva dålig vård utan att bli upptäckta (Pålsson, 2018). Den utökade kontrollen av HVB-hemmen kan ses som ett svar på tidigare kritik om missförhållanden och otillräcklig insyn i verksamheterna. Granskning har kommit att bli en alltmer förekommande lösning på kvalitetsproblem inom verksamheter. Inom välfärdsstaten kan den utökade granskningen ses som ett resultat av decentralisering och nya marknadsmekanismer. Trenden har inneburit ökade resurser till myndigheter vars syfte är att kontrollera andra organisationer. Det går dock inte att enbart reducera denna typ av tillsynsinstrument till en ökad granskningstrend. Det utgör även en demokratisk funktion där kontrollen syftar till att försäkra sig om att de lagar som stiftats av folkvalda politiker uppfylls. Dessutom vore det på moraliska grunder felaktigt att inte granska verksamheter där barn placerats. Oavsett kan granskning, tillsyn och tillståndsgivning ses som instrument för att styra en marknad som i allt större utsträckning utgörs av privata aktörer.

Den ökade privatisering och det offentligas minskade kontroll har inneburit mindre insyn i verksamheter som HVB, detta kompenseras med ökade resurser till granskande myndigheter (Pålsson, 2018). Den allmänna bilden av granskning är den förhåller sig relativt oproblematiserad och ändamålsmässigt. Den bilden kompliceras när vi adderar det faktum att HVB-hemmen som välfärdstjänst är komplex och den tillsyn som genomförs ofta tenderar till att utvärdera övergripande och mätbara faktorer. Granskningarna har svårigheter i att komma åt psykosociala aspekter och att i sin tur omsätta dessa till kriterier som kan motiveras av lagstiftning. Kritik om att granskningar tenderar att allt för ofta orientera sig i det som är mätbart och huruvida regler följs har väckt ett större intresse för evidensbaserade praktik. Ökning av evidensbaserad praktik inom HVB-verksamheterna har ett symboliskt värde på marknaden. Att marknadsföra sig som en verksamhet med evidensbaserad praktik tenderar att öka verksamhetens legitimitet i förhållande till omvärlden och den som granskar. När tillståndsgivare främst förlitar sig på skriftliga beskrivningar av verksamheter saknas ett fullständigt skydd från oseriösa aktörer på marknaden.

IVO:s uppdrag

För att komma åt de problem som finns inom samhällsvården har åtgärder i form av yttre kontroll tagits (Sallnäs, 2019). Den särskilda tillsynsmyndigheten IVO inrättades 2013 (Sallnäs, 2019; Pålsson, 2018). IVO är den myndighet som har i uppdrag att följa upp hur HVB-verksamheter fungerar (Giselsson et al., 2021). De har också i uppdrag att utfärda de tillstånd som krävs för att få bedriva HVB-verksamhet.

Av tillståndsprövningen ska det framgå en tydligt definierad beskrivning av verksamhetens målgrupp och de insatser som kommer att erbjudas (IVO, 2025a). IVO ska därtill föra register över de hem som fått tillstånd. För att följa upp verksamheten ska IVO göra årliga besök av alla HVB-hem (Giselsson et al., 2021). Vid en sådan tillsyn ska IVO kontrollera att hemmen följer lagar, förordningar och erbjuder en vård som är trygg och säker. Tillsynskontrollen kan vara spontan eller föranmäld. På plats genomförs intervjuer med personal och boende. Ordningsregler och vårdplaner granskas. IVO har i uppdrag att tillhandahålla råd och stöd till HVB-hemmen som syftar till kunskapsutveckling.

Bedömningen av verksamheten förmedlas i ett beslut som fungerar som en rapport (IVO, 2025b). I denna rapport sammanfattas granskningen tillsammans med en anonymiserad sammanfattning av det barn och unga har sagt under intervjuer. När brister uppdrag ska dessa åtgärdas och IVO ska redogöra för hur den bristen bör åtgärdas (Giselsson et al., 2021). Om en sådan brist inte åtgärdas kan detta resultera i vite. Om allvarliga brister om missförhållande uppdrag eller om hemmet inte längre bedöms uppfylla tillståndskraven, kan IVO lämna beslut om att stänga ner verksamheten. Att dra in tillståndet för institutioner som anses brista i sin kvalitet är en komplicerad juridisk (Pålsson, 2018).

Lagstiftning

På och omkring HVB-hemmen sker en rad olika processer samtidigt (Giselsson et al., 2021). Verksamheten möter socialtjänst, boende, anhöriga, personal och samverkanspartners. Alla med olika intressen och skilda perspektiv. Dessa grupper ska alla samarbeta för att upprätthålla lagar, bestämmelser och målsättningar om god vård för de barn och unga som placerats där. Ansvar för att skydda och vårda barn och ungdomar placerade på HVB-hem är uppdelat mellan ett flertal olika instanser.

Arbetet på HVB-hem är i allra högsta grad sammanvävt med omfattande bestämmelser om hur detta skydd ska utformas (Mattson, 2020). Bestämmelserna som styr hur arbetet på HVB-verksamheter ska se ut utgår ifrån lagstiftning, förordningar, föreskrifter, riktlinjer, allmänna råd och barns rättigheter. Dessa bestämmelser har alla olika ställning. Lagar och förordningar är tvingande medan föreskrifter är bindande och de allmänna råd som finns är rekommendationer. Om motsägelser i bestämmelserna uppstår är det i första hand lagstiftningen som gäller, därefter förordning och i sin tur föreskrifter. Därutöver finns även från skrift från Socialstyrelsen och dokument inom socialtjänsten som kompletterar existerande föreskrifter och råd. Några av de mest framträdande bestämmelserna i relation till HVB-hemmens verksamhet är Socialtjänstlagen (SoL) (2025:400), Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (1990:52) och Socialtjänstförordningen (SoF) (2025:468).

HVB-hem är hem inom socialtjänsten, vilket innebär att socialtjänsten bär ett övergripande ansvar för dessa hem (Giselsson et al., 2021). Socialarbetarna ska i sina bedömningar balansera den enskildes behov med regler, lagar och principer som gäller vid myndighetsutövning. Den offentliga rätten och därmed sociallagarna skapar både rättigheter

och förpliktelser för den enskilde människan (Mattson, 2020). All handläggning ska bygga på rättssäkerhet där beslut ska grunda sig i likabehandling, förutsägbarhet och i att mänskliga rättigheter tas i beaktan. Det finns därför olika typer av rättssäkerhetsgarantier, däribland Förvaltningslag (2017:900) och Offentlighets- och sekretesslag (2009:400). Rättssäkerhetsgarantierna behandlar bland annat den enskildes rätt till insyn och kommunikering av handlingar, rätten till att få göra sin röst hörd och att få tillföra bevisning (Mattson, 2020).

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

LVU är det lagrum som reglerar de omständigheter som kan föreligga tvångsvård och omhändertagande av barn och unga (Giselsson et al., 2021). Huruvida LVU kan bli aktuellt prövas i särskild domstol, förvaltningsrätten. De situationer som kan ligga till grund för ett LVU omhändertagande handlar om omsorgsbrister i hemmet och eller situationer där den unge utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom ett socialt nedbrytande beteende (2 - 3 §§ LVU).

Innan en ansökan om LVU skickas in till förvaltningsrätten ska socialtjänsten i samförstånd med den unge redan ha provat frivilliga insatser (Giselsson et al., 2021). Har detta inte fungerat ska socialtjänsten beskriva detta för socialnämnden. Om socialnämnden anser att situationen bedöms allvarlig lämnas en ansökan om LVU in till förvaltningsrätten. Socialtjänsten utreder ärendet och skickar in sin utredning till förvaltningsrätten som därefter håller en domstolsförhandling för att pröva om de missförhållanden som utredningen kommit fram till uppfyller de lagliga villkor för ett LVU omhändertagande. När ett sådant beslut vunnit lagakraft kan en placering vid ett HVB-hem vara aktuellt. Vidare kan ett sådant beslut överklagas till kammarrätten. Socialtjänsten ska ompröva beslut om LVU var sjätte månad för att kontrollera huruvida det fortfarande finns grund för sagda beslut och för att se över utformningen av vården.

Socialtjänstlag

Socialtjänstlagen (SoL) är en så kallad ramlag, detta innebär att den innehåller övergripande regler och ramar för socialtjänstens arbete utan att för den delen ange en detaljerad beskrivning för vad eller hur den enskilda socialtjänsten ska arbeta för att uppnå de målbeskrivningar som anges i lagtext (SKR, 2025). Lagens karaktär betyder att dess mål och värderingar är det som ska utgöra grunden för arbetet (Mattson, 2020). Det är socialnämnden eller motsvarande som bär ansvaret för det sociala arbetet inom en kommun och således bär de ansvaret de barn och unga som placerats i HVB-hem. Vårdens kvalitet kan således skilja sig åt beroende på vilken kommun som beslutar om barnets placering.

Lagen anger att socialnämnden ska arbeta för att de barn och unga som placerats i HVB ska få god vård, omsorg, i övrigt bra uppväxtförhållanden, lämplig utbildning och den hälso – och sjukvård som den behöver (22 kap. 8§ SoL). Den placerande socialtjänsten kommun bär ansvaret för kostnaden av vården. Vidare har den placerande socialtjänsten enligt socialtjänstlagen ett övergripande ansvar om frågor som berör vilken placering som är lämpligast, hur lång en behandling ska vara och hur eftervården ska se ut (Giselsson et al., 2021). Socialtjänsten har en skyldighet att regelbundet följa upp vården av den som placerats på ett HVB-hem, detta genom regelbundna personliga besök och enskilda samtal med involverade parter. (22 kap. 11 § SoL) När ett barn eller en ungdom placerats utanför den egna kommunen kan långa avstånd försvåra en god kontakt och regelbunden kontakt mellan berörda parter (Giselsson et al., 2021). Många barn och unga uttrycker ett missnöje när det kommer till kontakt och relation till sin socialsekreterare (IVO, 2017). Återkommande

rapporter visar på brister vad gäller uppföljning och barns delaktighet (IVO, 2020).

Socialtjänstförordningen

Det vardagliga innehållet för en vistelse på ett HVB-hem står hemmet själva för, detta inkluderar miljön struktur och ordningsregler (Giselsson et al., 2021). Hemmen har en skyldighet att tillhandahålla den vård och omsorg som uppdraget kräver.

Socialtjänstförordningen (SoF) är den lagtext som främst reglerar HVB-hemmen. Här återfinns beskrivningar om hur arbetet vid ett HVB-hem ska utformas. Verksamheten ska bygga på förtroende, samarbete och meningsfullhet. Den enskildes integritet ska respekteras och insatserna ska anpassas till det individuella behovet. Vistelsen på ett HVB-hem förväntas producera någon form av förändring och förbättring för den placerade.

När den placerade inte är motiverad till förändring och inte vill fullfölja den behandlingsplan som finns kan konflikter uppstå. För att hantera dessa konflikter är det av vikt att personal har resurser och stöd till sitt förfogande. Att HVB-hem helt eller delvis saknar rutiner för att hantera olika typer av konflikter som kan uppstå är inte ovanligt (IVO, 2024).

I SoF finns anvisningar för vilken personal som lämpar sig att arbeta på ett HVB-hem. Personal anställd för vårda och behandla ska ha en minst tvåårig eftergymnasial utbildning eller motsvarande om inte särskilda skäl finns (5 kap. 3§ SoF) och en föreståndare ska ha relevant erfarenhet eller högskoleutbildning (5 kap. 5§ SoF). Trots dessa anvisningar brister ett flertal HVB-hem när det gäller kontroll av personals bakgrund och kontroller i polisens brotts- och misstankeregister (Lundahl, 2025). Föreståndaren är den som bär ansvaret för att verksamhetens ordningsregler och dagliga rutiner (5 kap. 7 § SoF). Personalen ansvarar för att vardagen på hemmen ska fungera och föreståndaren ansvarar för att se till att personalen har det de behöver till sitt förfogande för att kunna få vardagen att fungera (Giselsson et al., 2021).

Det är viktigt att poängtera att lagen inte ger någon av de anställda vid ett HVB-hem rättigheter att utöva maktmedel eller straffa de som är placerade på HVB-hem. Trots dessa bestämmelser får HVB-hem runt om i Sverige upprepad kritik för att de använder sig av maktmedel, otillåtna tvångsmetoder, begränsningsåtgärder och våld (Rotevatn, 2021). En ungdom vittnar om hur en föreståndare har hotat med att skicka henne till ett statligt SIS-hem om det skulle komma fram att hon framfört klagomål om verksamheten (Grill 2020). Hon berättar även om övergrepp, otillåtna frihetsbegränsningar och regler som inskränker på boendes rättigheter. Personal vittnar om hur oseriösa föreståndare inte planerar för verksamheten, hindrar kontakt med IVO för att dölja missförhållanden och brister i att följa de regelverk som finns (Grill et al., 2020).

Lex Sarah

Lex Sarah är ett samlingsnamn för de bestämmelser i SoL som innebär att anställda har en skyldighet att anmäla och rapportera missförhållanden i verksamheten (Kunskapsguiden, 2025). Bestämmelsen säger att personal vid HVB-hem ska delaktig i att arbetet och insatserna som genomförs är av god kvalitet. I bestämmelsen lex Sarah ingår skyldighet att rapportera, utreda, avhjälpa och anmäla. Alla anställda vid ett HVB-hem är skyldiga att rapportera missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden inom verksamheten. Den som bedriver ett HVB-hem är skyldig att utreda varje lex-Sarah rapport. Den som bedriver ett HVB-hem är skyldig att avhjälpa eller hindra missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden. Om missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden är

allvarliga är den som bedriver HVB-hemmet skyldig att direkt anmäla detta till IVO. Missförhållanden som ska lex- Sarah anmälas är bland annat våldssituationer, hot, begränsningar utan lagstöd och brister i den fysiska miljön.

Analys

Behandling kontra kontroll

Barn och unga på HVB-hem är en sårbargrupp som ofta blir stämplade som problembarn av samhället. Den allmänna attityden och debatten om barn och ungas verklighet på HVB-hemmen är central för den politiska utvecklingen och möjlighet till förändring. Parallellt med den ökade kunskapen om missförhållandena på HVB-hemmen har samhällets attityd gentemot ungdomar på institution förändrats. Sjöblom (2019) konstaterade att samhället hade en ökad tendens till att stämpla dessa ungdomar som förövare i behov av straff och kontroll. Denna förändring i attityd kan sägas vara ett resultat av det senaste decenniets ökning av ungdomskriminalitet. Den debatt som nu pågår till följd av den ökade ungdomskriminaliteten kan komma att ha stor betydelse för vårdens utformning. I SOU 2025:84 återfinns spår av samhällets ökade krav på kontroll i form av förslag om utökade befogenheter för personal och föreståndare vid HVB-hem. I förslaget förtydligas det att åtgärder som går i linje med de utökade befogenheterna endast får föregås av misstanke eller uppenbara hinder för utförandet av vården. I förslaget återfinns även andra förtydliganden som syftar till att minska olaga maktutövning. Förslaget har för avsikt att underlätta personalens arbete och skydda ungdomar från självdestruktivitet. Förslaget kan ha både positiva och negativa effekter för de barn och unga som placerats på HVB-hem. Huruvida en sådan bestämmelse har en god eller negativ effekt utgår i mångt och mycket från vilken avsikt personalen eller föreståndaren som använder sig av sådan befogenhet har. Samhällets syn på behandling kontra kontroll har en direkt inverkan på personalen och de processer som sker på HVB-hemmen. En ökad samhällelig stigmatisering av dessa ungdomar kan riskera att avhumanisera dem ytterligare.

Historiskt sett har negativa attityder gentemot stigmatiserade grupper inneburit en legitimering av överdrivna maktmedel i institutionsmiljöer. Giselsson et al., (2021) menar att institutioner som HVB-hem är beroende av verksamhetens organisering och personalens uppträdande eftersom dessa faktorer har stor makt över individen. På HVB-hem utvecklas ofta en egen kultur som normaliserar den rådande sociala strukturen. En sådan kultur kan vara svår att ifrågasätta för både boende och personal. När detta uppstår är kan personal utveckla en kollektiv likgiltighet inför problematiska arbetsförhållanden och maktutövande. Detta går att koppla till den funktionella dumhetens principer om tanklöst agerande. Verksamheter tenderar att uppmuntra funktionell dumhet och understryka att regler ska följas, trots att ingen vet varför. Detta minskar den egna reflektionsförmågan, anställda slutar ställa sig frågor om agerandets konsekvenser och frågor hänvisas till någon i högre rang. Nya regler och rutiner blir normer som ingen ifrågasätter även om dessa är tveksamma. Förslagen om utökade befogenheter kan utgöra en risk om vi ser till institutioners benägenhet till funktionell dumhet och utvecklandet av kulturer där maktutövande kan frodas. Införandet av sådana utökade befogenheter skulle kunna innebära ett legitimerande av maktutövande med hänvisning till regelverk följs. Vidare kan samhällets ökade tendens till att se på barn och unga i samhällets vård som ”förövare” innebära en ökad normalisering av kulturer där maktutövande och likgiltighet frodas.

Privatiseringens motstånd

New public management öppnade upp för den privatiseringen vi idag kan se i socialtjänsten och då framför allt när det kommer till HVB-hemmen. Under 90-talet ställde sig många frågan om huruvida det var rimligt att utlämna genomförandet av socialtjänstens insatser till privata aktörer (Sallnäs & Wiklund, 2018). När rätten fastslog att privata aktörer hade goda förutsättningar för att kunna genomföra dessa insatser överklagades detta beslut. Överklagan drogs tillbaka och saken har inte prövats sen dess. Motstånd till privatiseringen av verksamheter som HVB-hem har alltså funnits nästan lika länge som själva begreppet HVB-hem. Sallnäs och Wiklund (2018) menar att motståndet till privata HVB-hem från forskare och professionella grundar sig i en osäkerhet inför vårdkvaliteten på HVB-hem då de beslutsfattande socialarbetarna inte har tillräcklig insyn i det arbetet som sker på hemmen. Något som skapar professionsetiska dilemman. Den begränsade insynen kan göra det svårt för socialarbetare att leva upp till det centrala uppdraget om att skydda och stödja barn.

När insatser har blivit utkontrakterat till privata HVB- aktörer med begränsad insyn förskjuts ansvaret från socialtjänsten till HVB-hemmen. Socialtjänsten förväntar sig att HVB-hemmen ska leva upp till det uppdraget de har åtagit sig. Detta kan antas innebära en känsla av kontrollförlust som skapar obehag hos socialsekreteraren. Ett obehag som kan minska genom att omfamna den funktionella dumhetens principer. De privata HVB-hemmen har blivit en självklar del av den sociala barnvården. Den funktionella dumheten menar att den anställde kan finna inre ro genom att acceptera och inte ifrågasätta en organisations brister. Att ifrågasätta en etablerad sanning inom en organisation kan vara självdestruktivt och utmattande i längden. Anställda stänger hellre av den reflekterande delen av hjärnan och upprätthåller dysfunktionella system till förmån för ett fungerande arbetsliv och inre ro.

Marknadens dilemman

Forkby och Höjer (2018) kallar de svenska barnvårdsutredningarna för ett uttryck av professionellt arbete inlindat i en byråkratisk kontext som i sin tur utgör ett underlag för de upphandlingar som sker på HVB-marknaden. I upphandlingarna kommer individuella chefers syn på relationen mellan pris och kvalitet spela en avgörande roll. Vissa chefer kommer att ta lika mycket hänsyn till priset som kvaliteten av vården, medan i andra upphandlingar värderades den ena eller den andra aspekten mer. Ramavtalens natur innebär en ojämlikhet i frågan om vårdens kvalitet. Somliga menar att ramavtalen innebär en kvalitetshöjning och bättre insyn i verksamheten medan andra konstaterar att ramavtalen innebär svårigheter.

Sallnäs (2005) använder sig av begreppet kvasimarknad för att beskriva de situationer där det finns en önskan om att använda sig av marknadsmekanismer samtidigt som detta begränsar marknadsmekanismernas räckvidd. När marknaden utformas genom upphandling och formulering av uppdrag fungerar inte de ekonomiska principer som återfinns i läroböcker. Grundläggande marknadsprinciper försvåras av problemen som uppstår vid mätning av resultat inom vården. Måluppfyllelse inom vården är ofta en process som är långdragen. Johansson (2023) menar att byråkrati inom människobehandlande organisationer är dysfunktionell i den meningen att standardiserade organisationsprocesser kan innebära ett tunnelseende där regelföljandet riskerar att bli en verksamhets främsta målsättning, vilket blir på bekostnad av medborgare i behov av insatser.

Den funktionella dumheten betonar hur verksamheter som präglas av strikta regler och policys ofta främjar tanklöshet och skapar en flockmentalitet. I sådana verksamheter är det lätt

att den anställde låter tänkandet utlokaliseras till uttalade och outtalade bestämmelser. Utlokaliseringen av det egna tänkandet kan kännas befriande för den anställde som slipper reflektera över motstridigheter inom organisationen, etiska dilemman och långsiktiga konsekvenser av det egna handlandet. Med detta i åtanke faller sig det ganska naturligt att anställda vid sådana verksamheter anammar ett visst mått av funktionell dumhet för att orka med arbetslivet. I människobehandlande organisationer som socialtjänsten kan förespråkandet av allt för mycket funktionell dumhet få allvarliga konsekvenser för organisationens förtroende och framför allt för enskilda medborgares liv. För organisationen i stort kan den kortsiktiga friden innebära att problem läggs hög till problemen är så pass stora att de är svåra att lösa. När det har gått så långt är organisationer benägna att släcka eldar genom att applicera fler kortsiktiga lösningar för att bibehålla sitt anseende och hålla organisationen flytande. Kortsiktiga lösningar kan vara tjugiga omformuleringar och en ökad byråkrati som inte syftar till att faktiskt lösa problemen på lång sikt. Denna cirkulära typ av funktionell dumhet inom socialtjänsten får konsekvenser i form av kvalitetssänkningar som direkt påverkar människor i behov av insatser.

När logiker krockar

Forkby och Höjer (2018) beskriver hur logiker inom barnavårdsutredningarna tenderar konkurrera och kollidera med varandra. Ett exempel på när en sådan konflikt kan uppstå är när pris och innehåll ska avvägas mot varandra. Med utgångspunkten professionell logik ska bästa möjliga insats användas och med utgångspunkten i marknadslogik ska bästa insats för bästa pris användas. I slutändan är det personer med olika intressen som tillsammans ska enas om och värdera vad som är god vård och vad som är ekonomiskt försvarbart. Detta dilemma går att likna vid det systemteorin kallar för systemkrock eller splittringar inom ett system. När ett system saknar homogena och gemensamma mål kan problem bli svåra att lösa. När marknadens logiker ska appliceras på den sociala barnavården uppstår brister till följd av att logikernas grundläggande idéer inte går ihop. Enligt systemteorin bör styrningen arbeta för att förstå problem ur flera olika perspektiv för att kunna mötas i harmoni. Annars kan systemkrockar i organisationer få oönskade effekter i form av inkonsekvens, försämrad utveckling och instabilitet i relationen med externa system.

Det finns en strävan och en presentation av barnavårdsutredningar som en rationell process där kedjan mellan bedömningen av barnets behov länkar ihop med val av vårdplats för att upprätthålla lagstiftning såväl som socionomers legitimitet (Forkby & Höjer, 2018). I den sociala barnavården möts politik, den aktuella familjen, marknad, samverkanspartners som skolan eller barn- och ungdomspsykiatri (Andersson & Sallnäs, 2019). Var och en har sitt eget intresse och lagstiftning att förhålla sig till. Att samarbeta över flera olika gränser med olika intressen skapar inte sällan problem. Problem som försvårar den rationella beslutsordningens principer. När styrningens möter krav som motsätter sig blir det svårt att upprätthålla bilden om rationalitet (Forkby & Höjer, 2018). Detta försvåras av det faktum att en organisation som socialtjänsten står i beroendeställning till politiken. Beslutsfattandet följer i praktiken inte den rationella kedja som presenteras.

Organisationer som framställer denna bild av rationalitet riskerar att framstå som hycklare då de uttrycker en sak, fattar ett annat beslut och genomför något annat. Presentation av barnavårdsutredningar som en rationell process kan sägas ge en felaktig bild eftersom strävan sällan uppnås i praktiken. I praktiken möts vi av tidsbrist, mänskliga inarbetade vanor, meningsskiljaktigheter i bedömningar och den enskildes anpassningar till arbetet. Ett systemteoretiskt tänk understryker problematiken med att applicera linjär rationalitet inom människobehandlande organisationer. Just på grund av de processer som sker i mänskliga möten och när teori möter praktik. Den sociala barnavården är inte linjär i den mening att man

kan förvänta sig samma utfall flera gånger. Att vara människa och att arbeta med människor är oförutsägbart. Systemteorin uppfattar verkligheten mer cirkulär. Orsak och verkan existerar i symbios, beroende av varandra. En enskild faktor eller handling ses inte som den enda tänkbara orsaken, systemteorin erkänner mångfaldig kausalitet. Mångfaldig kausalitet kräver ett bredare synsätt för att uppnå förändring och för att lösa problem.

Tillsynens tillkortakommanden

De ökade kraven på kontroll och tillsyn som uppkommit till följd av NPM skapar problem när fokuset fästs vid det som är mätbart, det vill säga det uppfyllandet av administrativa krav (Sallnäs & Wiklund, 2023). Om aktörerna uppfyller de mätbara målen och anpassar sig efter det som tillsynsmyndigheter granskar finns det en risk för att uppmärksamhet styrs bort från det som är svårsmätbart, det vill säga de aspekter som är centrala för att förbättra vården av barn och unga som är placerade på HVB-hemmen. Faktiskt insyn och granskning av HVB-hem försvåras genom att aktörer kan anpassa sig efter tillsynsmyndigheters krav. Svårigheter i att hitta tillsynskriterier som är mer relevanta för klientens situation innebär att oseriösa aktörer inte utesluts från marknaden i tillräcklig hög utsträckning. IVOs tillkortakommande i relation till HVB-hemmen är ett exempel på den funktionella dumhetens förlopp. Det läggs stora resurser på en egentligen ganska illa fungerande tillsynsapparat som inte har relevanta tillsynskriterier för denna typ av verksamhet. I SOU 2025:84 framkommer förslag på förändringar och utökning av IVOs tillsyn av HVB-hemmen som kommer att innefatta ökade administrativa krav för myndigheten. Ökade administrativa krav tenderar att ske på bekostnad av kärnverksamheten. Det finns således en risk att de ökade resurserna till IVO inte kommer att medföra de tänkta resultaten. Utifrån den funktionella dumhetens principer vore det mer fruktbart att lägga ett större fokus på att hitta situationsanpassade lösningar istället för att betona de formella kraven ytterligare.

Vaga begrepp och tolkningsutrymme

Decentraliseringen har inneburit att välfärdspolitiska beslut i stor utsträckning flyttats till kommunal nivå. Kommunerna bär det yttersta ansvaret för dess invånare (Mattson, 2020). Kommunerna har stor frihet när det kommer till att bestämma hur välfärdspolitiken och sociala insatser ska utformas på lokal nivå. Ramlagar som SoL innehåller grundpelarna för det sociala arbetet och behandlar i första hand frågor om målsättning, handläggningsregler och ansvarsområden. Vilka insatser som kan erbjudas skapas på lokal nivå i kommunerna. Ramlagen syftar till att skapa ett handlingsutrymme för socialarbetaren där den enskildes individuella behov formar val av insats. Lagen skapar flexibilitet men kommer med stort ansvar och svårigheter.

Kommuners ekonomi är en stor bidragande faktor som ofta är avgörande för hur det sociala arbetet utformas. Vilka insatser som en kommun kan erbjuda styrs av resurser. Övergripande mål och vaga begrepp i lagtexten lämnar varje kommun med ett tolkningsutrymme. Det stora tolkningsutrymmet innebär att individer får olika insatser beroende på vart de bor och vilken handläggare de träffar. Giselsson et al. (2021) menar att vaga begrepp utan definition, så som vård, behandling och lämplig ofta innebär svårigheter när regler ska omsättas i praktik.

Mattson (2020) belyser svårigheter i gränsdragningen kring vad som är juridiskt korrekt och vad som kan anses vara för barnets bästa. Inom barnrätt ska beslut gällande vård och behandlingsinsatser låta det som anses vara för barnets bästa vara avgörande, i övriga situationer ska barnets bästa alltid beaktas. Begreppet barnets bästa är vagt och sällan självklart. Vad som är barnets bästa kan inte förutbestämmas på ett sätt som kan appliceras för

varje situation. Beroende på vilka insatser som erbjuds kan ett barns eller en ungdoms utveckling främjas eller missgynnas. Ett för stort tolkningsutrymme inom den sociala barnvården har problematiska aspekter. Å ena sidan ska tolkningsutrymmet öppna upp för handlingsutrymme och individanpassade insatser. Individanpassning är en viktig del i det sociala arbetet eftersom allas livssituationer är unika. Men parallellt med detta innebär tolkningsutrymme tillsammans med geografiska skillnader brister i rättssäkerheten när det inte är det faktiska behovet som styr insatserna. Kommunens ekonomi tillsammans med beslutsfattarens tolkning av bestämmelser har en avgörande roll för utfallet.

Diskussion

Institutionsvården för barn och unga i Sverige är en komplex företeelse i många avseenden och det finns inget entydigt svar på frågan om varför missförhållanden på Sveriges HVB-hem är fortsatt förekommande trots den omfattande rapporteringen av fenomenet. Denna studie pekar på att det finns allvarliga strukturella brister i många nivåer, något som utredningen SOU 2025:84 inte riktigt belyser. Många av de förklaringsmodeller till problemen som har pekats ut i denna studie kommer att kvarstå trots eventuella lagändringar

Till detta hör det faktum att tidigare insatser som syftat till att förbättra den svenska barnvården har inte lett till att missförhållanden på HVB försvunnit. Men förändringar i lagtext skickar ett starkt budskap och är en viktig del i en långsiktig förändringsprocess. Det är även viktigt att nämna att utredningen SOU 2025:84 är välkomnat av flera organisationer som arbetar med barn och ungas rättigheter (Barnombudsmannen, 2025; BRIS, 2025).

Förslag som nya placeringsformer, striktare tillsyn, utökade befogenheter och ökad betoning på redan existerande krav om barns delaktighet, kan komma att lösa en del av problematiken på HVB-hemmen. Men för att undvika att de utökade befogenheterna blir ett ytterligare incitament för missförhållanden krävs mer än dokumentation och granskning av händelser som föranlett en sådan åtgärd. Om utökade befogenheter införs är det av största vikt att garantera rättssäkerheten för barn och unga vid HVB-hem. Ungas perspektiv får inte tystas till fördel av personal. Det måste finnas konsekvenser för situationer där de utökade befogenheterna har använts på ett uppenbart felaktigt sätt.

Det som tycks märkligt är att vi redan idag har en rad omfattande bestämmelser som syftar till att skydda barn och ungdomar från missförhållanden i HVB. Utöver de bestämmelser som ska skydda barn och unga på HVB-hem har vi ännu fler bestämmelser som ska säkerställa en trygg uppväxt för alla barn och ungdomar. Men trots dessa bestämmelser får barn och unga illa i placeringar. Andersson och Sallnäs (2019) menar att välfärdspolitiken för den grupp barn och unga som vistas på HVB-hem kan sägas vara motsägelsefull. Där de åtgärder som tagits för att skydda barn och unga har i vissa fall har inneburit än mer lidande. Vidare understryker Andersson och Sallnäs (2019) det paradoxala i att områden som är problematiska för barn i samhällsvård, exempelvis hälsa och utbildning, är områden som är högst prioriterade i välfärdspolitiken. Men barnen i samhällets vård tycks inte få ta del av välfärden på samma villkor jämfört med andra barn. Detta pekar mot att problemen är större än brister i lagtextens utformning.

Den ökade byråkratin har inneburit fler bestämmelser att förhålla sig till, bestämmelser som ibland motsätter sig varandra och som skapar ett stort tolkningsutrymme. Problem går att härleda till att lagtext, policys, praxis och andra bestämmelser kontinuerligt omtolkas, förbises och ignoreras utan större konsekvenser eller ansvarsutkrävande. De som får leva med dessa konsekvenser är enskilda människor. Decentraliseringen av makt inom den offentliga sektorn

har försvårat ansvarsutkrävandet. När problem uppdagas sprids skulden ut. Vidare utgår det svenska systemet ifrån att enskilda ska ha förmågan att kunna använda sig av sina rättsliga möjligheter, något som inte överensstämmer med den verklighet som många befinner sig i. Många barn och unga som utsätts för missförhållanden på HVB-hem vet inte hur de ska ta vara på sina rättsliga möjligheter.

Staten måste återta sin roll och sin maktbefogenhet via tillsynsmyndigheter. Det förefaller sig märkligt att det krävs att media systematiskt måste agera först för att uppnå politisk förändring. Även om den formella makten ligger hos staten tycks media idag besitta en större maktposition. Detta blir tydligt då det har krävts omfattande rapportering av media under flera års tid för att politiker ska ta upp de missförhållandena som sker på HVB-hem på deras agenda. Det som media rapporterat om har inte varit en hemlighet för den svenska staten. Men ändå har de misslyckats med att agera innan media klev in. Maktrelationen mellan stat och media har vuxits sig komplex och media idag har ett mycket stort inflytande över den politiska agendan i Sverige. Det krävs balans i makt mellan stat och media för att främja ett demokratiskt samhälle som utgår från medborgarna.

I praktiken tycks kommuners och socialarbetares tänkta handlingsutrymme utgöra juridiska motsättningar på bekostnad av den enskilde individens behov. Det tänkta handlingsutrymmet står många gånger i motstridighet mot den marknadslogik som har anammats i den offentliga sektorn. Dessa motstridigheter innebär professionsetiska dilemman. Vidare innebär marknadslogik att när traditionella vinstdrivande företag möter misslyckanden i sitt uppdrag så går företaget back. När vinstdrivande HVB-hem misslyckas med sitt uppdrag kan detta ha förödande konsekvenser för barn och ungas liv.

Ökad byråkrati medför mer administrativt arbete vilket har lett till att det finns ett större behov för granskande myndigheter. Granskande myndigheter som även dem har svårt att nå kärnan av problemen då passande tillsynskriterier saknas. Oseriösa aktörer kan på grund av brister i systemet agera likt kameleonten och ändra sitt innehåll för att möta marknadens efterfrågan och för att uppfylla IVOs krav. Avsaknaden av en fungerande utvärdering av vården på HVB-hemmen är en stor brist i dagsläget.

Vidare forskning kan begripliggöra de komplexa fenomen som utgör HVB-hemmens och den offentliga sektorns utmaningar. En djupare förståelse för denna typ av samhällsutmaning kan bidra till nya infallsvinklar som i förlängningen kan leda till långsiktiga och fungerande lösningar som kan appliceras i flera verksamheter där socialt arbete bedrivs. Vidare forskning om vårdkvaliteten på HVB bör inkludera placerade ungdomars perspektiv, här kan även personer som tidigare varit placerade på HVB inkluderas. Deras upplevelser är centrala och kan tydliggöra både brister och förtjänster med placeringsformen. Genom att inkludera ungdomarnas erfarenheter kan verksamheter uppnå fungerande förändringar som bättre möter deras behov. Det vore även av intresse att studera samarbetet mellan socialtjänst och HVB, detta eftersom socialtjänsten bär det övergripande ansvaret för de barn och unga som placerats i HVB-hem. I denna studie framkom ett missnöje hos unga när det kommer till kontakt och relation till sin socialsekreterare efter att de placerats på HVB. Detta missnöje tyder på att det finns en klyfta mellan socialtjänst och HVB-hem som måste förstås och överbryggas.

Avslutande reflektion

Situationen på HVB-hemmen i Sverige kan sägas symbolisera ett större problem. Problemen

som återfinns i denna studie är inte unika för just HVB-hem utan det går att applicera på stora delar av den offentliga sektorn. *Decentraliseringen, new public management, privatiseringen, marknadsorientering och den ökade byråkratin har tillsammans skapat en komplex sårbarhet för strukturella motsättningar som har negativa effekter för enskilda medborgare.* Eftersom problemen är svårfångade och saknar en entydig lösning innebär detta att tänkta lösningar ofta skapar nya problem. Denna typ av samhällsutmaningar kräver unika och nytänkande lösningar. Öquist (2018) beskriver hur nya alternativa lösningar sällan upptäcks med en snävsystemavgränsning. Han menar att användningen av optimeringsstrategier där det centrala är att hitta den ”bästa” lösningen på problemet kan resultera i att lösningen i sig utgör problemet. Detta eftersom dessa optimeringsstrategier utgår ifrån samma logiska nivå som problemet. Resultat blir ofta symbollösningar som inte förändrar något i grunden. Komplexa system riskerar att fastna i förenklingar och svårlösta dilemman. Genom att ta ett steg tillbaka och se problemet ur en nästa systemnivå kan problemet omtolkas och bli lättare att lösa.

Referenser

- Alvesson, M & Spicer, A. (2018). *Dumhetsparadoxen: den funktionella dumhetens fördelar och fallgropar*. Fri tanke.
- Alvesson, M & Deetz, S. (2022). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod* (2 uppl.). Studentlitteratur.
- Andersson, A. (1994). *Organisationsteori* (1 uppl.). Studentlitteratur.
- Andersson, G., & Sallnäs, M. (2019). Social barnavård och barns utsatthet. I G. Andersson, I. Höjer, M. Sallnäs & Y. Sjöblom (Red.), *När samhället träder in: barn föräldrar och social barnavård* (2 uppl., s.25–40). Studentlitteratur.
- Barman, L., & Weurlander, M. (2024). Tematisk analys. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (4 uppl., s. 38-56). Liber.
- Barnombudsmannen. (2019). *Vem bryr sig: när samhället blir förälder*.
<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/publikationer/vem-bryr-sig-ar19-las.pdf>
- Barnombudsmannen (2025). *Betänkandet SOU 2025:84 Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård*. Barnombudsmannen.
<https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/remissvar-och-skrivelser/betankandet-sou-202584-hem-for-barn-och-unga-for-en-trygg-saker-och-meningsfull-var-dnr-s202501291/>
- BRIS (2025). *Bris yttrande över utredningen ”Hem för barn och unga”, SOU 2025:84*. BRIS.
https://www.bris.se/globalassets/pdf/remisser/bris-yttrande-over-sou-2025_84-pdf.pdf
- Bryman, A., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Brymans samhällsvetenskapliga forskningmetoder* (4 uppl.). Liber.
- Colton, M. (2002). Factors associated with abuse in residential child care institutions. *Children & Society*, 16(1), 33–44. <https://doi.org/10.1002/CHI.683>
- Dellgran, P., & Höjer, S. (2005). Mellan offentligt och privat, politik och profession – en introduktion. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 12(2–3). <https://doi.org/10.3384/SVT.2005.12.2-3.2619>
- Dragic, M & Sima, L. (26 september 2024). *Sveriges kommuner har betalat över 200 miljoner till HVB-bolag med gängkopplingar*. SVT nyheter.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sveriges-kommuner-har-betalat-over-200-miljoner-till-hvb-bolag-med-gangkopplingar>
- Engdahl, O., & Larsson, B. (2025). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier från mikro till makro* (3 uppl.). Studentlitteratur.
- Fejes, A., & Thornberg R. (2019), Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl., s.16–42). Liber.

Folkhälsomyndigheten (2017). *Handledning för litteraturöversikter*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/94c7c7cd41ca43b4be207c9b8c78df07/handledning-litteraturöversikter.pdf>

Forkby, T., & Höjer, S. (2018). Placeringar i köpt vård: om rationell styrning och kontraktproblem på den sociala barnvårdsmarknaden. I M. Sallnäs & S. Wiklund (Red.), *Socialtjänstmarknaden: om marknadsorientering och konkurrensutsättning av individ och familjeomsorgen* (1 uppl., s.160-180). Liber.

Forsberg, C & Wengström, Y. (2016). *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning* (4 uppl.). Natur och kultur.

Friberg, F. (2023). Att göra en litteraturöversikt av kvantitativ och kvalitativ forskning. Friberg, F. (Red.), *Dags för uppsats - Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl. s. 185-199). Studentlitteratur.

Förvaltningslag (SFS 2017:900). Justitiedepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900/

Giselsson, E., Degner, J., & Wassberg, A. (2021). *HVB-hem i praktiken: från forskningsresultat till (be) handling* (1 uppl.). Studentlitteratur.

Grill, M. (1 december 2020). "Rebecka", 15 bor på ett av de kritiserade hemmen. SVT nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rebecka-15-bor-pa-ett-av-hemmen>

Grill, M., Grill M., & Sima, L. (1 december 2020). *Hon fick nog av brister på HVB-hemmet: sa upp sig*. SVT nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fd-anstalld-slar-larm-barnen-faringen-vard>

Grill, M., Elgenklöw, L., Sima, L., & Johansson, M. (6 oktober 2023). *Droger, vapen och våld – kritik mot 177 HVB-hem som tar emot unga kriminella*. SVT nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/hvb-hemmen-som-ska-radda-gangkriminella-istallet-finns-droger-vapen-och-vald>

Grill, M., Sima, L., & Johansson, M. (8 Juni 2024). *Över hundra kommuner skickar barn till värsta HVB-hemmen*. SVT nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/anstalld-bet-barn-i-orat-svt-granskar-kommunernas-insatser-for-de-mest-utsatta-barnen>

Göteborgsregionen. (2023) *Räcker det med ett familjehem*. Maskrosbarn.
<https://maskrosbarn.org/wp-content/uploads/2023/11/Racker-det-med-ett-familjehem.pdf>

Hugemark, A. (1994). *Den fängslade marknaden: ekonomiska experter om välfärdsstaten*. [Doktorsavhandling, Lunds universitet].

HVB-utredningen. (2025). *Hem för barn och unga: för en trygg, säker och meningsfull vård* (SOU 2025:84).
<https://www.regeringen.se/contentassets/58f9f98580c34e3d911b4cdeefdd8b1d/hem-for-barn-och-unga-sou-202584.pdf>

Högskolan Väst (2025). *Kedjesökning/snöbollssökning/osystemarisk sökning*. <https://bibliotek.hv.se/vetenskapliga-texter/soka/soktekniker/osystematisk-sokning/#:~:text=Kedjes%C3%B6kning%20%C3%A4r%20en%20metod%20f%C3%B6r%20informationss%C3%B6kning%20d%C3%A4r,funna%20k%C3%A4llor%20f%C3%B6r%20att%20hitta%20ytterligare%20relevant>

Inspektionen för vård och omsorg. (2017). *Får barn som bor på HVB tillräckligt stöd av socialtjänsten?* <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/rapporter-2018/nationell-tillsyn-av-socialtjanstens-uppfoljningar-gallande-varden-av-barn-som-bor-i-hvb>

Inspektionen för vård och omsorg. (21 februari 2020). *Omfattande brister i kommunernas handläggning av ärenden som rör barn och unga* <https://www.ivo.se/aktuellt/nyheter/2020/omfattande-brister-i-kommunernas-handlaggning-av-arenden-som-ror-barn-och-unga/>

Inspektionen för vård och omsorg. (2024a). *Våld, hot, övergrepp eller droger på vart fjärde granskat HVB*. <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publikationer/iakttagelser-i-korthet/2024/vald-hot-overgrepp-eller-droger-pa-vart-fjarde-granskat-hvb-rattad-lank.pdf>

Inspektionen för vård och omsorg. (2024b). *Våld, hot, övergrepp och oseriös verksamhet på HVB*. <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/rapporter-2024/ivo-vald-hot-overgrepp-och-oserios-verksamhet-pa-hvb-20242.pdf>

Inspektionen för vård och omsorg. (2 juli 2025a). *Tillstånd för hem för vård eller boende (HVB) (SoL)*. <https://www.ivo.se/var-d-omsorgsgivare/tillstand/sol-verksamheter/hvb/>

Inspektionen för vård och omsorg. (12 juni 2025b). *Vi besöker ditt boende för att se hur det fungerar*. <https://www.ivo.se/barn-och-ungdomar/placerade-barn-och-ungdomar/inspektioner/>

Johansson, S. (2023). Organisatoriska perspektiv på människobehandlande organisationer. I S. Johansson, P. Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer: villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (2 uppl., s.51–72). Natur & Kultur.

Johansson, S., Dellgran, P., & Höjer, S. (2023). Inledning. I S. Johansson, P. Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer: villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (2 uppl., s.28–47). Natur & Kultur.

Kunskapsguiden. (6 mars 2025). *Lex Sarah – HVB och stödboende*. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/hem-for-var-d-eller-boende-hvb/lex-sarah-hvb-och-stodboende/>

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (SFS 1990:52). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-199052-med-sarskilda-bestammelser-om-var-d_sfs-1990-52/

Long, F. (3 april 2025). *Ministern: Samhällets mest utsatta barn har svikits*. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ministern-samhallets-mest-utsatta-barn-har-svikits>

Lundahl, J. (7 mars 2025). *Brister vid flera HVB-hem i Dalarna – ”oseriösa aktörer ger oss dåligt rykte”*. SVT nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/brister-vid-flera-hvb-hem-i-dalarna-oseriosa-aktorer-ger-oss-daligt-rykte>

Lundström, T., & Shanks, E. (2021). Att arbeta åt staten, kapitalet eller civilsamhället: - Om föreståndare vid HVB för barn och unga. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 28(3), 313–332. <https://doi.org/10.3384/SVT.2021.28.3.4265>

Lundström, T., Sallnäs, M., & Shanks, E. (2020). Stability and change in the field of residential care for children. On ownership structure, treatment ideas and institutional logics. *Nordic Social Work Research*, 10(1), 39–50. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1541016>

Mattson, T. (2020). Juridik och socialt arbete. I A. Meeuwisse, H. Swärd, S. Sunesson & M. Knutagård (Red.), *Socialt arbete: en grundbok* (3 uppl., s. 198–214). Natur & Kultur.

Meagher, G., Lundström, T., Sallnäs, M., & Wiklund, S. (2016). Big Business in a Thin Market: Understanding the Privatization of Residential Care for Children and Youth in Sweden. *Social Policy & Administration*, 50(7), 805–823. <https://doi.org/10.1111/spol.12172>

Norén Bretzer, Y. (2021). *Sveriges politiska system* (4 uppl.). Studentlitteratur.

Offentlighets- och sekretesslag (SFS 2009:400). Justitiedepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighets-och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400/

Pålsson, D (2018). Att styra marknader med granskning: tillsyn och tillståndsgivning inom institutionsvård för barn och unga. I M. Sallnäs & S. Wiklund (Red.), *Socialtjänstmarknaden: om marknadsorientering och konkurrensutsättning av individ och familjeomsorgen* (1 uppl., s.206–225). Liber.

Regeringskansliet. (6 december 2024). *Regeringens åtgärder inom hem för vård eller boende (HVB) för barn och unga*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/socialtjanst/regeringens-atgarder-inom-hem-for-vard-eller-boende-hvb-for-barn-och-unga/>

Regeringskansliet. (23 juni 2025). *HVB-utredningen lämnar förslag på en trygg och säker vård*. <https://regeringen.se/pressmeddelanden/2025/06/hvb-utredningen-lamnar-forslag-pa-en-trygg-och-saker-vard/>

Rotevatn, R. (23 december 2021). *Fortsatt otillåtna tvångsmetoder på kritiserade HVB-hem*. SVT nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/fortsatt-otillatna-tvangsmetoder-pa-kritiserade-hvb-hem>

Sallnäs, M. (2005). Vårdmarknad med svårigheter – om privata aktörer inom institutionsvården för barn och ungdomar. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 12(2–3). <https://doi.org/10.3384/SVT.2005.12.2-3.2626>

Sallnäs, M., & Wiklund, S (2018). Introduktion: socialtjänstmarknaden under radarn. I M. Sallnäs & S. Wiklund (Red.), *Socialtjänstmarknaden: om marknadsorientering och*

konkurrensutsättning av individ och familjeomsorgen (1 uppl., s.14–27). Liber.

Sallnäs, M. (2019). Institutionsvård för barn och unga. I G. Andersson, I. Höjer, M. Sallnäs & Y. Sjöblom (Red.), *När samhället träder in: barn föräldrar och social barnavård* (2 uppl., s.251–271). Studentlitteratur.

Sallnäs, M., & Wiklund, S. (2023). Konkurrensutsättning av individ-och familjeomsorgen: om marknadssärdrag och förändringar i privatiseringens spår. I S. Johansson, P. Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer: villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (2 uppl., s.51–72). Natur & Kultur.

Sjöblom, Y. (2019). Ungdomsproblem och ungdomars problem. I G. Andersson, I. Höjer, M. Sallnäs & Y. Sjöblom (Red.), *När samhället träder in: barn föräldrar och social barnavård* (2 uppl., s.133–163). Studentlitteratur.

Socialstyrelsen. (4 juli 2025). *Nya möjligheter för ökad kvalitet inom HVB-vården*.
<https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/nya-mojligheter-for-okad-kvalitet-inom-hvb-varden/>

Socialtjänstförordningen (SFS 2025:468). Socialdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstforordning-2025468_sfs-2025-468/

Socialtjänstlag (SFS 2025:400). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2025400_sfs-2025-400/

Sveriges kommuner och regioner. (20 augusti, 2025). *Vad innebär lagändringarna?*
<https://extra.skr.se/framtidenssocialtjanst/nysocialtjanstlag/vadinnebarlagandringarna.79975.html>

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed 2024*. Vetenskapsrådet.
<https://www.vr.se/download/18.4c9f221a191e4edf9053a474/1727853946433/God%20forskningssed%20VR%202024.pdf>

Öquist, O. (2018). *Systemteori i praktiken: konsten att lösa problem och nå resultat* (4 uppl.). Gothia fortbildning.